

Rapport

PRE-TEACHING

in het leesonderwijs

Ontwerp aanpak en implementatieonderzoek

Suzanne de Leeuw

Universiteit Maastricht

Geertje van Bergen / Suze van Capelleveen

Vrije Universiteit Amsterdam

December 2024

Education Lab
What works in education

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Pre-teaching in het leesonderwijs	6
2.1 Wetenschappelijke basis	6
2.2 Uitwerking	7
3. Implementatieonderzoek	9
3.1 Onderzoeksvragen	9
3.2 Methode	9
3.2.1 Deelnemers	9
3.2.2 Metingen	10
3.2.3 Procedure	10
3.2.4 Analyse	11
3.3 Resultaten	12
3.3.1 Waardering van de aanpak	12
3.3.2 Implementatie	13
3.3.3 Ervaren effectiviteit	17
3.3.4 Samenvatting	17
4. Discussie en vooruitblik	18
4.1 Kennisbenutting door co-creatie	18
4.2 Op weg naar thematisch leesonderwijs	18
4.3 Doorontwikkeling aanpak	19
5. Referenties	22

1. Inleiding

Naar aanleiding van tegenvallende resultaten op het gebied van begrijpend lezen heeft schoolbestuur Zonova uit Amsterdam Zuidoost in 2022 contact opgenomen met TaalLab, een co-creatielab opgericht door Education Lab NL. Uit oriënterende gesprekken tussen Zonova en TaalLab werd een behoefte geformuleerd aan aanvullend instrumentarium om kinderen die moeite hebben met begrijpend lezen extra ondersteuning te bieden. Om in deze behoefte te voorzien is een samenwerkingsproject opgestart, waarin gewerkt is aan een aanpak voor leerlingen die, ondanks voldoende technische leesvaardigheid, niet goed meekomen in reguliere leeslessen. Voor dit project is een co-creatieteam samengesteld, bestaande uit drie onderwijsprofessionals van verschillende basisscholen binnen Zonova en onderzoekers van TaalLab.

TaalLab is een van de co-creatielabs van Education Lab NL, een onderzoeksnetwerk van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) en de Universiteit Maastricht (UM). Education Lab NL is betrokken bij het Onderwijskennis Netwerk Amsterdam (ONA) en het nationale onderwijsvernieuingsprogramma Ontwikkelkracht. De projecten van TaalLab zijn gebaseerd op co-creatie: leerkrachten, schoolleiders, schoolbesturen en andere experts uit de onderwijspraktijk werken samen met wetenschappers om het taalonderwijs duurzaam te verbeteren. Dit doen we door de effectiviteit van bestaande aanpakken te onderzoeken en waar nodig nieuwe aanpakken te ontwikkelen. Op deze manier wordt de kennis over effectief taalonderwijs uitgebreid met als doel duurzaam bij te dragen aan de taalontwikkeling van elke leerling in Nederland. Er zijn drie onderzoekers van het TaalLab betrokken bij dit project: Suzanne de Leeuw (projectleider en onderzoeker TaalLab), Geertje van Bergen (senior onderzoeker TaalLab) en Suze van Capelleveen (junior onderzoeker TaalLab).

Zonova is het grootste schoolbestuur in Amsterdam Zuidoost. Zonova heeft een bovenschools Leerteam Taal, waarin leerkrachten en intern begeleiders van deelnemende scholen kennis delen en de professionele ontwikkeling van leerkrachten op het gebied van taal versterken. Drie onderwijsprofessionals uit het Leerteam Taal hebben zich aangemeld om aan dit project deel te nemen: Marga Jongsma (intern begeleider, Klaverblad), Lieke Roos (taalcoördinator en leerkracht van groep 3, OBS De Brink), Sheila van den Berg (trekker van het Leerteam Taal en leerkracht van groep 8, De Tamboerijn). Na de eerste testfase is Lieke Roos door andere verplichtingen afgehaakt. In plaats daarvan zijn er twee nieuwe leden aan het co-creatieteam toegevoegd: Ferhaad Mohamed (Leerkracht, Klaverblad) en Esther Muriani (Onderwijsassistent, Bijlmerhorst). Deze nieuwe leden hebben in de eerste testfase zelf de training gevolgd en pre-teaching uitgevoerd op hun eigen school.

Het project begon met een kennismakingsbijeenkomst in december 2022, waarin de projectleden elkaar leerden kennen, praktische afspraken maakten en een eerste reflectie gaven op het projectdoel. Vanaf januari 2023 ging het

project echt van start. De bijeenkomsten vonden maandelijks plaats in Buurthuis No Limit of op een van de co-creërende scholen, en duurden ongeveer twee uur per bijeenkomst. TaalLab was verantwoordelijk voor de agenda en de locatie van de bijeenkomsten. Taken voor alle projectleden omvatten: bestuderen van literatuur, verzamelen van praktijkvoorbeelden en uitwisselen van ervaringen en ideeën met collega's. Tijdens de bijeenkomsten werd de input van de projectleden besproken en werd vanuit de eigen expertise gereflecteerd op de ingebrachte ideeën. De co-creatiebijeenkomsten zijn verdeeld over drie fasen: (1) het kiezen van een benadering, (2) het uitwerken van deze benadering, en (3) de ontwikkeling van de handleiding en training. Daarna volgt de uitvoering van de training.

- **Keuze voor een benadering (januari-februari 2023)**

In de eerste twee bijeenkomsten lag de focus op het kiezen van een benaderingswijze om leerlingen die moeite hebben met begrijpend lezen te ondersteunen. Na het bespreken van verschillende mogelijkheden, zoals intensieve tutoring, een ouderbetrokkenheidsprogramma, samenwerkend leren en pre-teaching, werd uiteindelijk gekozen voor pre-teaching. Er was ook aandacht voor bredere vernieuwingen binnen het begrijpend leesonderwijs, zoals thematisch werken en het integreren van leesvaardigheden in andere vakken. Het belang van deze bredere innovaties werd benadrukt, en er werd besloten om deze aspecten op te nemen in de training.

- **Uitwerken van de benadering (maart-juni 2023)**

In maart werden verschillende pre-teachingmethoden besproken, zoals herhaald lezen, woordenschatonderwijs en het gebruik van advanced organizers, waarbij de onderwijsprofessionals kritisch keken naar de haalbaarheid en wetenschappelijke onderbouwing van deze methoden. De onderzoekers van TaalLab verzamelden wetenschappelijke literatuur en goede praktijkvoorbeelden (zie Hoofdstuk 2.1). In de daaropvolgende maanden werden de aanpak en de randvoorwaarden verder gespecificeerd volgens dezelfde werkwijze. Dit omvatte onder andere het vaststellen van criteria voor het selecteren van leerlingen voor pre-teaching en de praktische uitvoering ervan in de klas. Daarnaast is het projectteam actief aan de slag gegaan met het uitwerken van een training om de wetenschappelijke kennis te verbinden met de onderwijspraktijk.

- **Aanpak overdraagbaar maken (september-december 2023)**

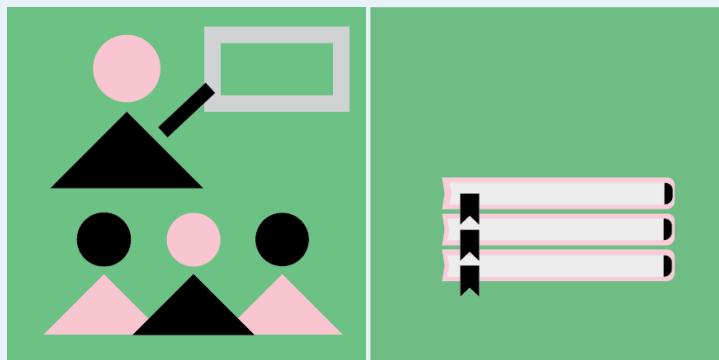
In het najaar van 2023 zijn vijf bijeenkomsten georganiseerd om de aanpak overdraagbaar te maken. De aanpak is omgezet naar een concrete handleiding met een bijbehorende training voor toekomstige uitvoerders. De expertleerkrachten van het co-creatieteam volgden daarvoor een train-de-trainerbijeenkomst (verzorgd door Expertis), waarin ze geadviseerd werden over het geven van trainingen en feedback kregen op de opzet van de training.

De ontwikkelde training is 'Pre-teaching in het Leesonderwijs' genoemd. In deze training wordt geleerd hoe leerlingen die moeite hebben met begrijpend lezen ondersteund kunnen worden door wekelijks twee korte extra lesjes in te

richten, waarin wordt gewerkt aan hun achtergrondkennis en woordenschat. Zo worden ze inhoudelijk alvast voorbereid op teksten die later in de week tijdens de reguliere les (begrijpend lezen of wereldoriëntatie) behandeld worden. De training is erop gericht om leerlingen actiever te laten deelnemen aan de reguliere lessen. Pre-teaching in het Leesonderwijs is methode-overstijgend en kan op elke school toegepast worden, ongeacht de lees- of WO-methode die gebruikt wordt.

De eerste training vond plaats tussen februari en juni 2024. In deze testfase hebben leerkrachten en onderwijsondersteuners van verschillende Zonova-scholen de training gevolgd en de aanpak in de praktijk gebracht. De trainingsmodules werden gehouden op 12 februari, 4 maart en 25 maart 2024. De expertleerkrachten van het projectteam verzorgden de bijeenkomsten, terwijl de onderzoekers aanwezig waren om aantekeningen te maken en het bijbehorende implementatieonderzoek toe te lichten. Na de zomervakantie is de training een tweede keer aangeboden, deze keer met de mogelijkheid voor onderwijsprofessionals van alle Amsterdamse basisscholen om zich in te schrijven. De trainingsmodules vonden plaats op 23 september, 14 oktober en 11 november 2024, en werden verzorgd door de onderwijsprofessionals van het co-creatieteam, waarbij de plaats van expertleerkracht Lieke Roos werd ingenomen door twee nieuwe leden: Ferhaad Mohamed en Esther Muriani. De onderzoekers waren als toehoorders aanwezig.

Tijdens de eerste trainingsreeks heeft TaalLab de kwaliteit en uitvoerbaarheid van de ontwikkelde aanpak onderzocht. Daartoe zijn onderwijsprofessionals van verschillende Zonova-scholen actief benaderd om de aanpak gedurende 3 maanden te implementeren in hun klas. Tijdens de implementatie hebben we gemonitord hoe de aanpak werd uitgevoerd, en na de implementatieperiode is input opgehaald bij de deelnemers over hun ervaringen met het programma. De resultaten worden gebruikt om de aanpak verder te ontwikkelen, teneinde deze breed beschikbaar te stellen aan onderwijsprofessionals in heel Nederland. Deze eerste testfase liet zien dat pre-teaching in de praktijk uitvoerbaar is op scholen. In de toekomst zou een effectstudie, voorafgegaan door een pilot, nodig zijn om de effectiviteit van de aanpak vast te stellen.

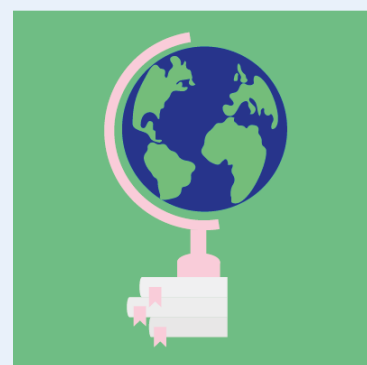

2. Pre-teaching in het leesonderwijs

2.1 Wetenschappelijke basis

Begrijpend lezen is een complex proces waarin zowel woordenschat als achtergrondkennis een cruciale rol spelen. Hoe meer woorden een leerling kent, hoe gemakkelijker het voor hen is om een tekst te begrijpen (Nation, 2001). Naast woordenschat is ook de kennis die een leerling al heeft over het onderwerp van groot belang. Leerlingen ervaren soms dat ze niets weten over het onderwerp waarover ze lezen, maar vaak heeft dit niet te maken met een daadwerkelijk gebrek aan kennis. Het probleem ligt vaak in het niet kunnen oproepen van de juiste kennis (Ajideh, 2006).

Omdat teksten vaak niet alles expliciet vermelden, moet de lezer terugvallen op eerder opgedane kennis om de tekst goed te kunnen begrijpen (Ajideh, 2006). Wanneer deze voorkennis niet goed geactiveerd wordt, kan de lezer belangrijke informatie missen, wat het begrip belemmert. De schematheorie van Andersson (1987) kan dit verklaren. Deze theorie stelt dat mensen nieuwe informatie koppelen aan de kennis die al in hun geheugen is opgeslagen. Informatie wordt opgesplitst in kleinere stukken en geordend in categorieën, zodat het later makkelijk toegankelijk is (Ajideh, 2006). Wanneer de juiste kennis wordt geactiveerd, kan de lezer de tekst beter begrijpen (Cowell, 2012).

Pre-teaching is een manier waarop leerkrachten de achtergrondkennis van hun leerlingen kunnen activeren om hun leesbegrip te verbeteren. Dit houdt in dat leerkrachten voorafgaand aan het lezen activiteiten aanbieden die helpen de benodigde achtergrondkennis en schema's bij leerlingen op te roepen. Het activeren van voorkennis helpt bovendien om nieuwe woorden beter te begrijpen, wat het tekstbegrip verder vergemakkelijkt (Gill, 2008; Cowell, 2012). Naast het activeren van voorkennis kan pre-teaching ook bijdragen aan het ontwikkelen van een positieve houding ten opzichte van het lezen en het onderwerp. Door leerlingen voor te bereiden op de tekst en de relevantie ervan duidelijk te maken, kunnen zij gemotiveerder worden om te lezen, de inhoud beter begrijpen en deze effectiever onthouden (Yavuz & Balat, 2018). Ook kan pre-teaching leiden tot verbeterde participatie, omdat leerlingen meer betrokken zijn en meer over het onderwerp weten (Nair & Mohd Said, 2020).

Pre-teaching activiteiten, zoals het stellen van vragen en brainstormen, zijn effectieve manieren om leerlingen te helpen nieuwe informatie te koppelen aan bestaande kennis, wat het leesbegrip versterkt (Ciascai, 2009). Daarnaast kunnen hulpmiddelen zoals grafische organizers, bijvoorbeeld concept maps en flowcharts, evenals visuele hulpmiddelen zoals afbeeldingen, bijdragen aan het activeren van voorkennis en het verbeteren van het begrip (Ajideh, 2006; Chukueggu & Umera-Okeke, 2013). Ook echte ervaringen of concreet materiaal kunnen de ontwikkeling van schema's bevorderen. Bovendien kan het leren van woordenschat in thematische groepen zowel woordbetekenis als

het leren van woordenschat in thematische groepen zowel woordbetekenis als achtergrondkennis versterken, wat het begrip van teksten makkelijker maakt (Ajideh, 2006). Deze technieken helpen niet alleen bij taalbarrières, maar zorgen er ook voor dat bestaande kennis beter wordt benut, zodat leerlingen teksten beter kunnen begrijpen.

Eerdere studies naar pre-teaching laten zien dat leerlingen die een vorm van pre-teaching kregen, beter scoren op begrijpend lezen toetsen dan leerlingen die geen pre-teaching ontvingen (Cowell, 2012; Alemi & Ebadi, 2010; Mousavian & Siahpoosh, 2018).

Een voorbeeld van een effectieve techniek voor het activeren van voorkennis is het KWL-schema (Know-Want-Learn), gebaseerd op de schematheorie en concept maps (Ogle, 1986). In dit schema schrijven leerlingen eerst op wat ze al weten over een onderwerp (Know), wat ze willen weten (Want) en wat ze na het lezen hebben geleerd (Learn; Figuur 1). Deze drie stappen helpen leerlingen om hun bestaande kennis te koppelen aan nieuwe informatie, waardoor hun begrip en betrokkenheid bij het onderwerp wordt vergroot. Onderzoek heeft aangetoond dat leerlingen die gebruik maken van het KWL-schema, beter scoren op begrijpend lezen dan leerlingen die dit niet doen (Nair & Mohd Said, 2020; Sinambela, Manik & Pangaribuan, 2019; Pratama et al, 2023).

K-W-L Chart		
Topic: _____		
What I Know	What I Want to Know	What I Learned

Figuur 1. Het KWL-schema (Ogle, 1986)

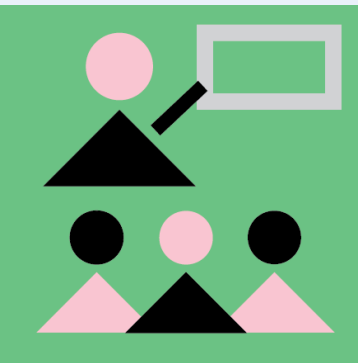
2.2 Uitwerking

De hierboven genoemde wetenschappelijke inzichten over pre-teaching en effectief leesonderwijs zijn door het co-creatieteam vertaald naar een concrete aanpak. Het co-creatieproces heeft de volgende producten opgeleverd:

- **Handleiding**

Er is een handleiding gemaakt voor uitvoerders met een sterke nadruk op praktische bruikbaarheid (zie bijlage). De handleiding begint met een algemeen gedeelte over waarom pre-teaching wordt toegepast. Er worden praktische richtlijnen gegeven voor het selecteren van leerlingen die in aanmerking komen

voor pre-teaching. Verder wordt toegelicht wie de pre-teaching kan uitvoeren, en wat geschikte locaties zijn, de frequentie en wat geschikte momenten zijn. Verder wordt de huidige pre-teaching aanpak gedetailleerd beschreven aan de hand van vier fasen: (1) voorkennis ophalen, (2) achtergrondkennis voeden, (3) woorden introduceren en (4) afronding. Tot slot zijn er handige werkbladen en woordclusters opgenomen in de bijlage.

- **Training**

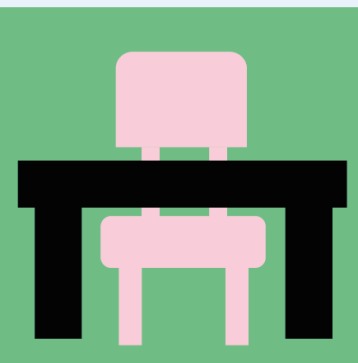
In co-creatie met de leerkrachten is een training ontwikkeld bestaande uit drie modules van anderhalf uur.

Module 1: In de eerste module staat het waarom van pre-teaching centraal, en wordt de koppeling gemaakt met effectief leesonderwijs. Daarnaast wordt besproken welke leerlingen naar verwachting het meeste baat hebben bij de aanpak, en wordt uitgelegd hoe onderwijsprofessionals geschikte leerlingen kunnen selecteren aan de hand van een beslisboom. Tot slot wordt er aandacht besteed aan de organisatorische aspecten.

Module 2: In de tweede module wordt dieper ingegaan op de aanpak. Eerst wordt besproken hoe een pre-teachingles is opgebouwd (voorkennis ophalen – achtergrondkennis voeden – woorden introduceren – afronding). Daarna wordt gezamenlijk gewerkt aan de voorbereiding van een pre-teachingles (geschikte materialen zoeken, woorden selecteren). Ter afsluiting worden deelnemers gestimuleerd om zelfstandig een pre-teachingsessie voor te bereiden en deze uit te proberen in hun eigen klas.

Module 3: In de laatste module wisselen deelnemers ervaringen uit over de professie. Ze bespreken met elkaar en met de trainers wat er goed ging, tegen welke uitdagingen ze zijn aangelopen, en wat ze nog nodig hebben om de aanpak structureel te implementeren in de klas. Daarnaast is er ruimte voor vragen en verdere verdieping.

Bij elke trainingsmodule is een kenniskaart gemaakt (zie bijlage voor een voorbeeld). Dit is een vooraf ingedeeld werkblad dat deelnemers kunnen gebruiken om op gestructureerde wijze aantekeningen te maken.

- **Observatie-instrument**

Er is een observatieformulier ontwikkeld dat gebruikt kan worden tijdens het observeren van een pre-teachingles. Aan de hand van het formulier kan beoordeeld worden in hoeverre de leerkracht de les heeft voorbereid, opgebouwd en uitgevoerd zoals beoogd. Daarnaast is er aandacht voor het gedrag van leerlingen (actieve participatie, zelfstandigheid en betrokkenheid).

3. Implementatieonderzoek

3.1 Onderzoeksvragen

Het hoofddoel van het implementatieonderzoek was om zicht te krijgen op de uitvoerbaarheid van Pre-Teaching in het Leesonderwijs. Daarnaast hebben we gezocht naar eerste indicaties voor de effectiviteit van de aanpak. De volgende onderzoeksvragen stonden centraal:

- Hoe wordt de training gewaardeerd door onderwijsprofessionals?
- In hoeverre lukt het onderwijsprofessionals om Pre-teaching in het Leesonderwijs te implementeren zoals beoogd?
- Zijn er aanwijzingen dat leerlingen profiteren van Pre-teaching in het Leesonderwijs (en hoe)?

De resultaten van dit implementatieonderzoek worden gebruikt om de training verder te verbeteren. We streven ernaar om in een later stadium de effectiviteit van de ontwikkelde aanpak experimenteel aan te tonen in een grootschalig effectonderzoek, waarna de aanpak breed beschikbaar kan worden gesteld aan onderwijsprofessionals in heel Nederland. Hiervoor zal eerst een pilotonderzoek moeten worden uitgevoerd.

3.2 Methode

3.2.1 Deelnemers

Het onderzoek is onder de aandacht gebracht bij onderwijsprofessionals werkzaam in de midden- en bovenbouw (groep 5-7) van basisscholen in Amsterdam Zuidoost. De werving verliep via interne Zonova-kanalen (persoonlijke communicatie, de maandelijkse nieuwsbrief) en de website van Onderwijskennis Netwerk Amsterdam (ONA). Geïnteresseerden (waaronder leerkrachten, IB'ers en onderwijsondersteuners) werden samen met hun schoolleider uitgenodigd voor een online intakegesprek. Tijdens dit gesprek werd het onderzoek verder toegelicht en uitgelegd wat er verwacht werd van deelnemers (training volgen, de aanpak 10 tot 12 weken implementeren in de klas, deelnemen aan een groepsdiscussie tijdens een terugkomdag) en schoolleiders (tijd, ruimte en middelen beschikbaar stellen). Na het intakegesprek kregen ze de tijd om hun deelname te overdenken; ze konden zich aanmelden tot een week vóór de start van de training. Dit leverde dertien aanmeldingen op, waarvan er twaalf aanwezig waren bij de eerste trainingsmodule. Eén deelnemer is na de eerste module afgehaakt. De overige elf deelnemers – zes leerkrachten en vijf onderwijsondersteuners, allen werkzaam op een Zonova-school – hebben de hele training gevolgd¹; deze deelnemers zijn meegenomen in de analyses.

Alle deelnemers hebben vooraf schriftelijke toestemming gegeven voor deelname aan het onderzoek en het gebruik van hun gegevens. Het onderzoeksprotocol is goedgekeurd door de Vaste Commissie Wetenschap en Ethiek van de Vrije Universiteit Amsterdam (#2021-160).

¹ Twee deelnemers konden bij de tweede module niet fysiek aanwezig zijn. Hun schoolleider heeft deze module bijgewoond en de deelnemers achteraf bijgepraat; daarnaast zijn opnames gemaakt die ze later konden terugkijken.

3.2.2 Metingen

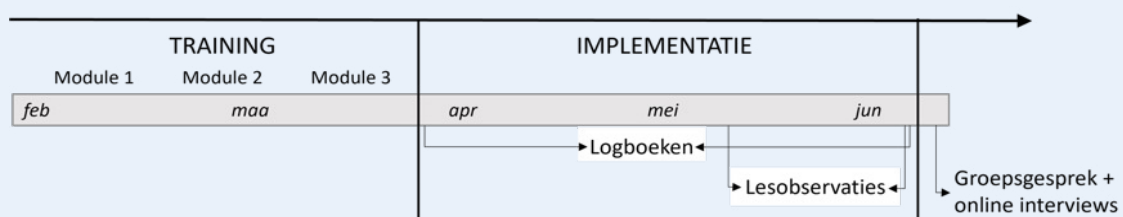
Om inzicht te krijgen in hoe onderwijsprofessionals de aanpak Pre-Teaching in het Leesonderwijs waarderen, is een groeps gesprek georganiseerd. De belangrijkste doelen van het gesprek waren (a) identificeren van sterke en zwakke punten van de aanpak, (b) inschatten van de uitvoerbaarheid, (c) inzicht verkrijgen in de ervaren effectiviteit, en (d) ophalen van suggesties voor verbetering. Het gesprek werd geleid door een van de onderzoekers aan de hand van een vooraf opgestelde gespreksleidraad. Twee andere onderzoekers waren aanwezig om te notuleren. De leerkrachten van het co-creatieteam waren aanwezig om mee te luisteren en aanvullende vragen te stellen. Het gesprek duurde ongeveer 90 minuten. Vier deelnemers konden niet bij het groeps gesprek aanwezig zijn; zij zijn op een later moment online geïnterviewd door een van de onderzoeker aan de hand van dezelfde gespreksleidraad.

Om inzicht te krijgen in de implementatie van de aanpak hebben we deelnemers gevraagd om tijdens de implementatieperiode een logboek bij te houden (zie bijlage), en om praktijkvoorbeelden en gebruikte materialen zo veel mogelijk te delen via een digitaal platform dat hiervoor was ingericht ([Padlet](#)). Verder is bij zeven onderwijsprofessionals een pre-teachingsessie geobserveerd door iemand van het co-creatieteam. Tijdens de observaties werd gelet op de opbouw en organisatie van de sessie, het gedrag van de onderwijsprofessional en dat van de leerlingen. De observanten konden daarbij gebruik maken van het ontwikkelde observatie-instrument, dat vooraf gedeeld werd met de deelnemers.

Tot slot hebben we getracht eerste aanwijzingen te vinden voor de effectiviteit van de aanpak op leerlingniveau. Daarvoor hebben we alle deelnemers gevraagd om vóór en na de implementatieperiode de vragenlijst 'Wat vind je van lezen?' in te laten vullen door hun leerlingen, en om hun antwoorden en hun scores op de Cito M- en E-toets Begrijpend Lezen met ons te delen op voorwaarde dat ze schriftelijke toestemming hadden verkregen van de ouders (hiervoor zijn informatiebrieven en toestemmingsformulieren hebben verstrekt). Omdat slechts één deelnemer aan deze verzoeken gehoor heeft gegeven, hebben we onvoldoende leerlinggegevens ontvangen voor verdere analyse. In de rest van dit rapport worden deze daarom buiten beschouwing gelaten.

3.2.3 Procedure

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode februari-juni 2024. Een schematische weergave van de onderzoeksprocedure is gegeven in Figuur 2

Figuur 2. Procedure

De eerste trainingsmodule vond plaats op 12 februari 2024. Alle deelnemers ontvingen de handleiding Pre-Teaching in het Leesonderwijs en een logboek. Na de eerste module kregen ze de opdracht om vóór de tweede module vier tot zes leerlingen te selecteren aan de hand van de beslisboom.

De tweede module vond plaats op 4 maart 2024. Na deze module werd deelnemers gevraagd om vóór de derde module een pre-teachingsessie uit te proberen in hun eigen klas. Daarnaast ontvingen ze de vragenlijst 'Wat vind je van lezen?', met het verzoek deze vóór de laatste module in te laten vullen door hun leerlingen.

De derde module vond plaats op 25 maart 2024. Na deze module kregen deelnemers de opdracht om voor een periode van 10-12 weken (tot aan de afsluitende bijeenkomst in juni) twee pre-teachingsessies per week uit te voeren. Daarbij werd gevraagd om na elke sessie het logboek in te vullen, en de gebruikte materialen en/of praktijkvoorbeelden te uploaden in de Padlet-omgeving.

In april zijn alle deelnemers per mail benaderd om te vragen hoe de implementatie verliep en om lesobservaties te plannen; deze zijn verricht tussen half mei en begin juni.

Tijdens de slotbijeenkomst op 10 juni 2024 vond een afsluitend groepsgesprek plaats, waarin ervaringen met Pre-teaching in het Leesonderwijs werden uitgewisseld onder leiding van een van de onderzoekers van het co-creatieteam. Na afloop van deze bijeenkomst werd deelnemers gevraagd om (een kopie van) de ingevulde logboeken te delen met de onderzoekers. Deelnemers die niet bij de slotbijeenkomst aanwezig waren, zijn achteraf benaderd voor een online interview.

3.2.4 Analyse

Voor het beantwoorden van onze onderzoeksvragen is de input van de deelnemers tijdens het groepsgesprek en de online interviews gebruikt als primaire gegevensbron. De aantekeningen die tijdens het groepsgesprek en de online interviews zijn gemaakt, zijn samengevoegd en thematisch geanalyseerd. Waar de aantekeningen ontoereikend waren, is de audio-opname van het gesprek teruggeluisterd.

Vier deelnemers zijn er na de training niet in geslaagd over te gaan tot implementatie van de aanpak in hun klas. Ze hebben dus geen gebruik gemaakt van het logboek, en lesobservaties waren niet mogelijk. Deze vier deelnemers zijn wel uitgenodigd voor het groepsgesprek, maar geen van hen was daarbij aanwezig. Twee van hen hebben achteraf deelgenomen aan een online interview, waarin vooral is gevraagd naar de ervaren belemmeringen bij de implementatie. Deze input is meegenomen om de uitvoerbaarheid van de aanpak te beschrijven. Van de zeven deelnemers die de aanpak wel hebben geïmplementeerd, gaven er drie aan het logboek niet of nauwelijks gebruikt te

hebben (ondanks ons herhaalde verzoek om dit voor het onderzoek te doen). De logboeken van de overige deelnemers zijn gebruikt ter ondersteuning van de kwalitatieve analyse.

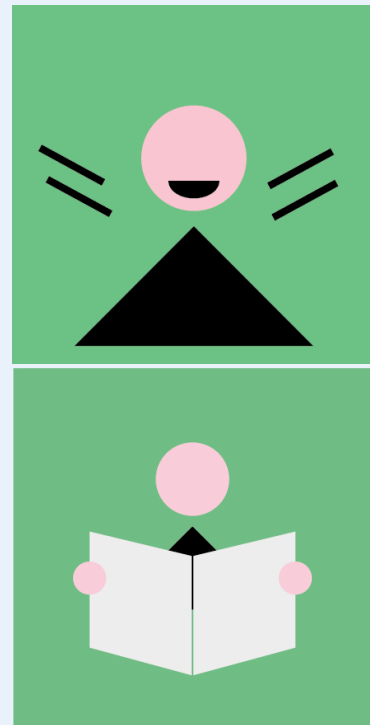
De lesobservaties hadden tot doel om de implementatie van de aanpak door verschillende pre-teachers systematisch te beschrijven, maar het ontwikkelde observatie-instrument bleek daarvoor niet geschikt. De observanten gaven aan dat het observatie-instrument te weinig aansloot bij de diverse manieren waarop de aanpak in praktijk werd gebracht, waardoor ze niet of onvolledig zijn ingevuld, en daarom niet verder geanalyseerd. De praktijkvoorbeelden en materialen die via Padlet-omgeving zijn gedeeld zijn gebruikt voor illustratieve doeleinden.

3.3 Resultaten

3.3.1 Waardering van de aanpak

Alle deelnemers waren zeer positief over de heldere en eenvoudige opbouw van de aanpak Pre-teaching in het Leesonderwijs. Ze gaven aan dat de opbouw van de pre-teachinglessen houvast biedt voor zowel de uitvoerder als de leerlingen. Onderdelen die specifiek werden uitgelicht waren het stappenplan (beschreven in Hoofdstuk 5 van de handleiding) en het K-W-L-werkblad (Ogle, 1986) waarop leerlingen de vragen “Wat weet ik al?”, “Wat wil ik weten?” en “Wat heb ik geleerd?” konden beantwoorden. Gezamenlijk boden deze hulpmiddelen een aangename en duidelijke structuur, waardoor leerlingen wisten wat er van ze verwacht werd. Enkele deelnemers merkten op deze vragen ook vaker te zijn gaan stellen tijdens hun reguliere lessen.

De training werd als nuttig en prettig ervaren. Deelnemers gaven aan dat ze geen belangrijke informatie gemist hebben tijdens de modules, en dat ze dankbaar gebruik hebben gemaakt van de kenniskaarten die bij elke module werd verstrekt (zie bijlage voor een voorbeeld). De handleiding is regelmatig als naslagwerk gebruikt. Naast het eerdergenoemde stappenplan en het K-W-L werkblad noemden deelnemers de beslisboom voor het selecteren van de juiste leerlingen voor pre-teaching (p. 7 van de handleiding) als bijzonder nuttig instrument. Meerdere deelnemers gaven aan dat ze via de beslisboom op andere leerlingen uitkwamen dan degenen die ze in eerste instantie in gedachten hadden. Enkele deelnemers gaven aan het gedrag van de leerling als extra selectie criterium gebruikt te hebben: ze gaven aan leerlingen met gedragsproblemen te hebben uitgesloten, omdat ze geen positieve bijdrage zouden kunnen leveren aan de groep. Voor twee pre-teachers bij wie leerlingen met gedragsproblemen niet op voorhand waren uitgesloten, leverde dit problemen op: deze leerlingen verstoorden de lessen zodanig dat ze alsnog zijn uitgesloten van de pre-teachinglessen. Een tip van de deelnemers zou zijn om de gedragscomponent expliciet op te nemen als

selectie criterium in de beslisboom, of in ieder geval risico's op gedragsproblemen vooraf te bespreken met de leerkracht en de pre-teacher. Tips en bronnen voor het vinden van geschikte materialen voor de pre-teachinglessen werden zeer op prijs gesteld en regelmatig gebruikt. Een deelnemer gaf als tip om leerlingen een opdracht mee te geven en aantekeningen te laten maken bij het lezen van een tekst of het bekijken van een filmpje.

De extra middelen die naast de training en de handleiding werden aangeboden om de implementatie van de aanpak te faciliteren zijn minder vaak gebruikt. Het logboek (zie bijlage) was bedoeld als hulpmiddel om de communicatie tussen de leerkracht en de pre-teacher te faciliteren (als dit niet dezelfde persoon was), maar ook als naslagwerk om het voorbereiden van pre-teachinglessen in de toekomst te vergemakkelijken. Deelnemers die het logboek gebruikt hebben vonden het een handig middel. De overige deelnemers vonden het te veel werk om het logboek steeds in te vullen (ondanks ons verzoek om dit voor onderzoeksdoeleinden te doen) en gaven de voorkeur aan mondelinge overdracht. De Padlet-omgeving bood de mogelijkheid om gebruikte materialen en praktijkvoordelen met elkaar te delen. Deelnemers konden hier teksten, afbeeldingen en filmpjes uploaden. Het idee erachter was om materialen zo veel mogelijk beschikbaar te stellen voor hergebruik en daarmee de voorbereidingstijd te verkorten. Hoewel bijna alle deelnemers aangaven het inspirerend te vinden om voorbeelden van collega's te bekijken, hebben ze nauwelijks materialen geüpload. Als belangrijkste reden hiervoor werd tijdgebrek genoemd.

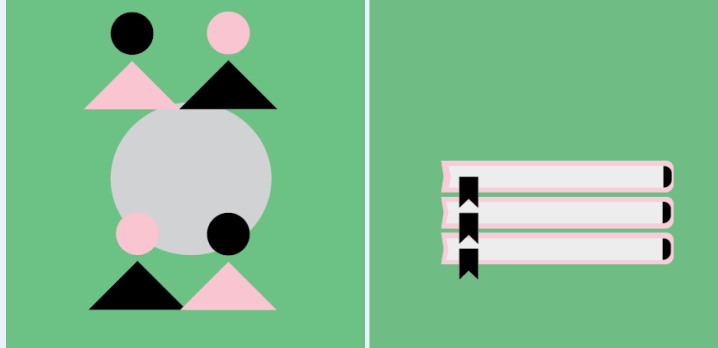
3.3.2 Implementatie

Van de zeven deelnemers die de aanpak geïmplementeerd hebben, deden vijf dat in één klas (één in groep 5, vier in groep 6); twee deelnemers gaven pre-teaching in twee klassen van hetzelfde leerjaar (één in groep 5, de ander in groep 7). In totaal hebben de deelnemers ongeveer 40 leerlingen bereikt.

Organisatie

In de handleiding en de training wordt het belang van regelmaat benadrukt voor de doeltreffendheid van pre-teaching: er wordt geadviseerd om in ieder geval twee keer per week een pre-teachingsessie van 20 minuten aan te bieden. Meerdere pre-teachers gaven aan dat in de praktijk niet altijd haalbaar was (bijvoorbeeld vanwege onverwachte gebeurtenissen), maar ze waren het erover eens dat de pre-teachingsessies een vaste plek moeten hebben in het rooster. Bij deelnemers die vooraf twee vaste momenten in de week en een vaste locatie hadden geregeld, kwam uitval weinig voor. Twee deelnemers moesten regelmatig op zoek naar een andere locatie, wat voor onrust zorgde bij de leerlingen: ze waren afgeleid door de nieuwe omgeving en hadden daardoor minder aandacht voor de les. Ook een goede afstemming met de leerkracht is belangrijk voor de continuïteit. Een deelnemer zei hierover:

“Op een gegeven moment werd alles omgegooid van een bepaalde klas, en gingen ze 's ochtends al een toets doen terwijl ik nog pre-teaching had over dat onderwerp. Ja dan heb ik ook geen zin als om mosterd na de maaltijd nog pre-teaching te doen, dus die heb ik laten vervallen.”

Afstemming met de leerkracht is ook belangrijk om inhoudelijk overlap te voorkomen. Zo vertelde een van de deelnemers dat er door gebrek aan communicatie een keer per ongeluk hetzelfde filmpje gebruikt was tijdens pre-teaching en in de reguliere les.

Toen deelnemers gevraagd werd of ze van plan waren om volgend schooljaar door te gaan met de aanpak, reageerde vrijwel iedereen direct enthousiast, maar in tweede instantie twijfelden meerdere deelnemers of ze hiervoor wel de tijd en ruimte zouden krijgen. Dit benadrukt dat pre-teaching alleen een succes kan zijn wanneer de implementatie wordt gefaciliteerd door het gehele team, en de schoolleider in het bijzonder.

Vorbereitung

Pre-teachers gaven tijdens de focusgroep aan dat de voorbereiding van de sessies steeds minder tijd kostte naarmate ze langer bezig waren. In de ingevulde logboeken – waarin dit per sessie werd uitgevraagd – was deze dalende trend niet terug te zien (gedurende de hele implementatieperiode was de gemiddelde voorbereidingstijd ongeveer een half uur), maar hierbij moet aangetekend worden dat de meeste deelnemers het logboek niet hebben gebruikt.

Twee deelnemers van dezelfde school gaven aan de pre-teaching sessies samen voorbereid te hebben. Dit werkte erg goed: het verkortte de voorbereidingstijd, en de pre-teachers konden elkaar inspireren en op nieuwe ideeën brengen. Twee andere deelnemers gaven aan gebruik gemaakt te hebben van de voorgeschreven pre-teachinglessen uit de methode (Atlantis), wat de voorbereidingstijd ook aanzienlijk verminderde.

Enkele deelnemers gaven aan dat ze niet elke sessie even goed konden voorbereiden (bijvoorbeeld door tijdgebrek, of als er tijdens de reguliere les geen tekst werd behandeld), maar dat ze dan op zoek gingen naar manieren om de les samen met de leerlingen vorm te geven. Dit deden ze bijvoorbeeld door eerst het K-W-L-werkblad (Ogle, 1986) in te laten invullen ('wat wil je weten?') en daarna samen op zoek te gaan naar bijpassend materiaal, of door een leerling zelf aan te laten geven welke woorden ze lastig vinden en die ter plekke te behandelen door er afbeeldingen of filmpjes bij te zoeken.

Thematisch werken

Meerdere deelnemers merkten de pre-teachinglessen beter aansloten bij thematisch ingerichte WO- of leesmethodes (bijvoorbeeld BLINK Lezen) dan bij methodes waarin iedere week een ander onderwerp behandeld wordt (zoals Nieuwsbegrip):

“[Een pre-teachingles bij Nieuwsbegrip] heb ik één keer gedaan, maar dat was echt niet leuk. Je bent eigenlijk aan het pushen om door te lezen en al die nieuwe termen te leren. Dat is dan één keer, en de volgende keer heb je weer wat anders, dus als de les voorbij is

nou jammer dan. Daarna zijn we overgestapt op Tijdzaken en Natuurzaken. Dan gaat het vier of vijf lessen over hetzelfde onderwerp, en kun je een grotere boog maken. Dan kun je het veel beter opbouwen en het ook nog een keer herhalen, omdat het allemaal met hetzelfde onderwerp te maken heeft. Aan het begin van het thema liet ik dan het werkblad invullen en daar kwam ik dan elke sessie op terug. Dan schreef ik op het bord: wat hebben we al geleerd? waar staan we nu? Dan voelen die kinderen ook: ik word serieus genomen. Dat werkte veel beter.”

Wanneer er langer aan eenzelfde thema wordt gewerkt, kan er tijdens de pre-teachingsessies beter gewerkt worden aan kennisopbouw en kan de woordenschat verbreed worden. Daarnaast gaven pre-teachers aan dat ook de voorbereidingstijd flink afneemt als er meerdere pre-teachingsessies binnen hetzelfde thema gegeven kunnen worden.

Onderwerpen letterlijk tastbaar maken

In de handleiding wordt aangeraden om filmpjes, praatplaten of aanvullende korte teksten gebruiken om de achtergrondkennis van leerlingen te voeden. In de praktijk zijn veel pre-teachers een stap verder gegaan door gebruik te maken van aanschouwelijke materialen. Zo werden er vuurstenen meegebracht in een les over de prehistorie, specerijen in een les over ontdekkingsreizen, verschillende soorten stoffen in een les over textiel (zie Figuur 3), en een aardbol in een les over de evenaar (zie Kader voor een uitgewerkt praktijkvoorbeeld). Ook zijn leerlingen mee naar buiten genomen voor een les over planten, en is er een modeontwerper uitgenodigd voor een les over kleding. Pre-teachers gaven aan dat dergelijke ervaringen zeer goed werkten om de betrokkenheid van de leerlingen te vergroten:

“De leerlingen hadden een interview met een modeontwerper, die liet zien hoe je kleding maakt: je begint met een patroon, dan ga je stoffen knippen enzovoorts. Ze waren zo betrokken en wilden zoveel weten, ze wilden allemaal mode-ontwerper worden.”

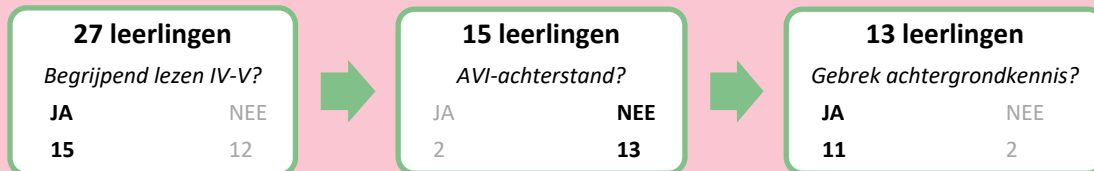
Figuur 3. Praktijkvoorbeeld: stoffen onderzoeken

Pre-teaching in het Leesonderwijs: praktijkvoorbeeld

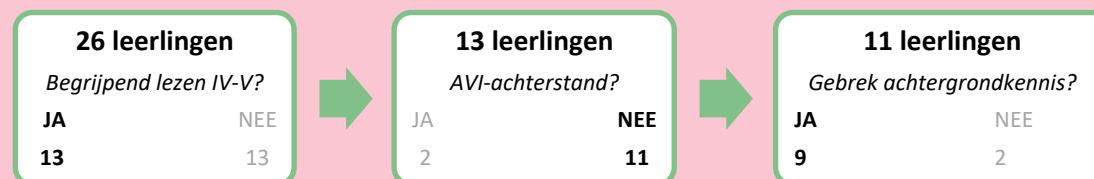
Dit kader beschrijft hoe de aanpak op één Zonova-school in praktijk is gebracht in twee klassen van hetzelfde leerjaar.

Leerlingselectie: In beide klassen zijn geschikte leerlingen geselecteerd aan de hand van de beslisboom zoals beschreven in de handleiding (zie bijlage).

Groep 5A

Groep 5B

Op basis van de beslisboom werden 11 leerlingen voor groep 5A en 9 leerlingen voor groep 5B geïdentificeerd die in aanmerking komen voor pre-teaching. De pre-teacher en de leerkracht hebben vervolgens gezamenlijk beoordeeld welke van deze leerlingen het meeste baat zouden hebben bij de aanpak en hebben uiteindelijk 6 leerlingen per groep geselecteerd.

Vorm: In beide groepen kregen de pre-teachinglessen in overleg met de leerkracht een vaste plek in het lesrooster. Voor Groep 5A waren de lessen gepland op dinsdagen van 11:45 tot 12:15 en woensdagen van 11:15 tot 12:15; de lessen voor Groep 5B waren gepland op dinsdagen van 8:45 tot 9:15 en woensdagen van 10:20 tot 10:45. In totaal zijn in beide groepen tien lessen gegeven. Daarvan waren er zes gekoppeld aan begrijpend lezen, drie aan wereldoriëntatie en één les had een onbekend onderwerp. Voor zeven lessen was de locatie genoteerd in het logboek: deze vonden allemaal buiten de klas plaats.

Inhoud: De inhoud van de tien pre-teachinglessen was voor beide groepen hetzelfde. Voor beide groepen werden inhoudelijk dezelfde pre-teachinglessen voorbereid. Ter illustratie worden hieronder de eerste twee lessen beschreven, beide gekoppeld aan het thema “Betonnen wildernis” uit de methode Blink Lezen.

Les 1: Om de voorkennis van de leerlingen te activeren werd besproken wat er zou gebeuren met een verlaten stad of dorp, inclusief de gevolgen voor winkels, dieren en planten. Leerlingen dachten na over wat er nog wel en niet zou zijn. Daarna werd de kennis van de leerlingen gevoed door een tekst te lezen, samen een betonnen wildernis te bouwen met Kapla en materialen die de pre-teacher uit de tuin had meegenomen (dennennaalden, berkschors) en zo nieuwe woorden (ruïne, mos, gras, klimop, dennen, berk) te ontdekken. De voorbereiding voor deze eerste les duurde 45 minuten.

Les 2: De voorkennis van de leerlingen werd geactiveerd door te praten over een ruïne in Gelderland, Brakel. De stof uit de vorige les werd herhaald en er werden nieuwe woorden geïntroduceerd. De leerlingen kregen ieder vijf kaartjes met namen van verschillende plantsoorten, die ze moesten koppelen aan de planten die de pre-teacher had meegenomen en uitgestald.

3.3.3 Ervaren effectiviteit

Alle pre-teachers waren unaniem over de positieve uitwerking die pre-teaching had op hun leerlingen. Ze spraken vol enthousiasme over wat ze bij de leerlingen zagen gebeuren qua betrokkenheid en zelfvertrouwen:

“De pre-teachingkinderen vinden het elke dag leuk, altijd mooi, en ze geven ook complimenten. [...] Je motiveert ze meer: ze doen meer, ze willen meer, ze kunnen meer.”

“In mijn groepje zat een jongen die in zijn klas altijd heel verlegen en stil is. In mijn pre-teachinglessen ging hij juist meer praten. In een les over camoufleren vroeg hij voorzichtig: ‘heeft dat ook te maken met camouflagebroek?’ Dat zou hij in zijn klas nooit hebben durven vragen, bang dat andere kinderen hem zouden uitlachen. Ik zei ‘dat klopt!’, legde hem uit hoe het zat en dat er geen domme vragen bestaan – ik zag hem opleven. Een week erna vertelde de leerkracht dat hij in de les nog niet had durven spreken zoals hij bij mij deed, maar dat hij alle vragen bijna foutloos had beantwoord.”

Meerdere pre-teachers gaven aan dat leerlingen vaker het woord namen tijdens de reguliere lessen, het leuk vonden dat zij al iets meer wisten dan hun leeftijdsgenoten en genoten van het delen van hun nieuw vergaarde kennis. Ook gingen leerlingen soms zelf verder op zoek naar meer informatie en kwamen daar over vertellen:

“In de laatste les hadden we het over de evenaar. Ik had een klein aardbolletje meegenomen, en ze gingen echt helemaal kijken van waar zit dat dan precies. Later kwam er eentje met een atlas naar mij toe: ‘kijk juf, hier kunt u het veel beter zien!’”

3.3.4 Samenvatting

De resultaten van het implementatieonderzoek laten zien dat de ontwikkelde aanpak Pre-teaching in het Leesonderwijs naast wetenschappelijk onderbouwd ook praktisch uitvoerbaar is.

De ervaringen van de deelnemers konden in dit onderzoek niet ondersteund worden met leerlinggegevens, maar hun enthousiaste reacties over de aanpak en de uitwerking op hun leerlingen stemt hoopvol. Vervolgonderzoek is nodig om te bepalen in hoeverre leerlingen profiteren van de aanpak. Op basis van de ervaringen van de deelnemers hebben we twee randvoorwaardes voor succes geïdentificeerd:

Steun van de directie is cruciaal voor succesvolle implementatie

Voor een duurzame implementatie van Pre-teaching in het Leesonderwijs is het belangrijk dat er een brede steun is binnen de school. De betrokkenheid van zowel de pre-teacher als de leerkracht en de schoolleider zijn nodig om te garanderen dat er een vaste plek en tijd is in het rooster en dat er goede afstemming over de inhoud en timing plaatsvindt. Wanneer dit niet gebeurt, vergroot dit de kans op uitval en kan de inhoud van de lessen minder nuttig zijn voor de leerlingen.

Pre-teaching in het Leesonderwijs is beter uitvoerbaar als er thematisch wordt gewerkt

De pre-teachinglessen werden als nuttiger beschouwd als deze gekoppeld konden worden aan een langer lopende, terugkerende thema's. Deelnemers die met thematische methodes werkten vonden het gemakkelijker om de pre-teachinglessen in te richten, en merkten dat leerlingen hier ook baat hadden. Voor sommige deelnemers was dit een reden om de pre-teachinglessen niet langer te koppelen aan begrijpend leeslessen, maar over te stappen naar wereldoriëntatielessen.

4. Discussie en vooruitblik

4.1 Kennisbenutting door co-creatie

Het voornaamste doel van het implementatieonderzoek was om de uitvoerbaarheid van de evidence-informed aanpak Pre-Teaching in het Leesonderwijs in de praktijk te toetsen. Hoewel meer onderzoek nodig is om de effectiviteit van de aanpak op leerlingniveau te bepalen, laten de resultaten zien dat het zowel leerkrachten als onderwijsondersteuners van verschillende scholen is gelukt om met de aanpak extra ondersteuning te bieden aan leerlingen die ondanks voldoende technische leesvaardigheid achterblijven

op het gebied van begrijpend lezen. Hieruit concluderen we dat inzichten uit wetenschappelijk onderzoek concreet genoeg zijn uitgewerkt om bruikbaar te zijn voor de onderwijspraktijk. Daarmee demonstreert de ontwikkelde aanpak de meerwaarde van co-creatie voor kennisbenutting en maatschappelijke impact.

4.2 Op weg naar thematisch leesonderwijs

In het basisonderwijs is de afgelopen jaren steeds meer de overtuiging ontstaan dat het begrijpend leesonderwijs van de afgelopen decennia te veel focus heeft gelegd op strategie-instructie en te veel los is komen te staan van andere vakken in het onderwijs (e.g. Bootsma en Naaijken, 2023). Hierdoor maken steeds meer scholen de omslag naar thematisch leesonderwijs (ook wel effectief leesonderwijs genoemd; Snel, 2024). Hoewel er veel vormen van thematisch leesonderwijs bestaan, zijn er een

aantal centrale elementen. Er wordt voor langere tijd (meestal 6 tot 8 weken) aan één breed thema gewerkt, het leesonderwijs wordt geïntegreerd met de zaakvakken (wereldoriëntatie) en er wordt gewerkt met rijke teksten waarbij in het bijzonder de nadruk ligt op een intensivering van het voorlezen en vrij lezen in jeugdliteratuur van goede kwaliteit (e.g., Van Koeven en Smits, 2020). Dit vergt van scholen en leerkrachten een cultuuromslag waarin begrijpend lezen niet langer als los vak wordt gezien en de leesmethode wordt losgelaten of vervangen door een thematische methode (e.g., BLINK Lezen). Daarmee is een ontwikkeling in (nieuwe) leerkrachtvaardigheden noodzakelijk. Dit is proces dat meerdere schooljaren in beslag kan nemen en de inzet van alle betrokkenen op een school vereist.

Wanneer scholen geconfronteerd worden met tegenvallende resultaten op het gebied van begrijpend lezen kan de neiging bestaan om de omslag naar thematisch leesonderwijs nog even voor zich uit te schuiven en de toevlucht te zoeken in 'snelle oplossingen'. Pre-teaching in het leesonderwijs kan ook als zo'n 'snelle oplossing' gezien worden. Op basis van deze implementatiestudie concluderen we echter dat er een samenspel is tussen breed thematisch leesonderwijs en Pre-teaching in het Leesonderwijs. Enerzijds lijkt Pre-teaching in het Leesonderwijs beter te werken wanneer het gekoppeld kan worden aan brede thema's. Er kan dan, ook in de pre-teachinglessen, langer worden gewerkt aan kennisopbouw binnen één thema. Juist wanneer het klassikale leesonderwijs thematisch wordt ingericht komt pre-teaching beter tot zijn recht.

Andersom zou Pre-teaching in het Leesonderwijs ook een opstapje kunnen zijn naar een brede invoer van thematisch leesonderwijs. Pre-teaching in het Leesonderwijs is sterk gebaseerd op de principes van thematisch leesonderwijs. Zo kan het goed worden geïntegreerd met wereldoriëntatie, wordt er sterk gewerkt aan kennisopbouw en worden de beste resultaten behaald wanneer er tijd is om langer aan één thema te werken. Doordat er een brede cultuuromslag noodzakelijk is voor de invoer van thematisch leesonderwijs, is een breed draagvlak creëren binnen het team soms een uitdaging. Wanneer onderwijsassistenten en leerkrachten schoolbreed aan de slag gaan met pre-teachinglessen volgens de principes uit de training Pre-teaching in het Leesonderwijs, maakt het team kennis met de principes en voordelen van thematisch leesonderwijs. Het is mogelijk dat dit de draagkracht voor een brede invoer van thematisch leesonderwijs vergroot. Dit zou pleiten voor een schoolbrede invoer van pre-teachinglessen wanneer scholen de eerste stappen in het thematisch leesonderwijs gaan zetten. Om te weten of een team dit echt op deze manier ervaart, is meer onderzoek noodzakelijk.

4.3 Doorontwikkeling aanpak

De resultaten van het implementatieonderzoek bieden een aantal aanknopingspunten voor doorontwikkeling van de training en handleiding. De eerste stappen in de doorontwikkeling zijn inmiddels gezet. Zo is in het najaar van 2024 de training Pre-Teaching in het Leesonderwijs nog een keer aangeboden aan onderwijsprofessionals in Amsterdam (via PPOZO en ONA). Inhoudelijk is de training niet veranderd, maar op basis van de bevindingen van het implementatieonderzoek wordt er uitgebreider stilgestaan bij het belang van een vaste tijd en een vaste ruimte voor de continuïteit van de pre-teachinglessen. Hiervoor is een werkblad Plan van Aanpak ontwikkeld, waarin het plannen van de pre-teachinglessen expliciet is opgenomen. Aan de tweede training is geen implementatieonderzoek aan verbonden, maar ook zonder implementatieonderzoek zijn er belangrijke lessen te leren. Ten eerste geeft het de nieuwe leden van het co-creatieteam de kans om ervaring op te doen als trainer, en om hun eigen ervaringen als pre-teacher hierin mee te nemen. Ten tweede willen we leren in hoeverre de training verandert (zowel voor trainers als voor deelnemers) zonder flankerend onderzoek. Bij de eerste training hebben onderzoekers geholpen bij de werving

van deelnemers, zijn er vooraf gesprekken gevoerd met de schoolleiding erbij om de verwachtingen en het doel van het project toe te lichten, en werd vooraf afgesproken dat deelnemers na de training de aanpak daadwerkelijk op hun school in de praktijk zouden brengen. Bij de tweede training is dit niet gebeurd. Van de tweede training hopen we te leren of er zonder deze extra inspanningen ook interesse is in de aanpak (en of deze dus voorziet in een bredere behoefte), en of deelnemers na de training zelfstandig overgaan tot implementatie als daar niet expliciet op aangestuurd wordt. In het voorjaar van 2025 wordt een follow-up georganiseerd met de deelnemers aan de tweede training om hierop terug te blikken.

Een aantal ideeën voor verbetering van de handleiding en training zijn op dit moment nog niet verwerkt, maar zijn vrij eenvoudig in te passen in de huidige opzet van de training en handleiding:

- **Gebruik maken van aanschouwelijke materialen werkt enthousiasmerend**

Pre-teachers en leerlingen waren het meest enthousiast over de lessen waarin gewerkt werd met aanschouwelijke materialen. Door het meebrengen van voorwerpen leken leerlingen meer betrokken, beter in staat om nieuwe kennis te verwerken en toe te passen tijdens de reguliere lessen. Kanttekening hierbij is dat dit meer vraagt van de uitvoerder qua voorbereiding.

- **Pre-teaching in het Leesonderwijs lijkt minder geschikt voor leerlingen met gedragsproblemen**

De ervaringen van pre-teachers laten zien dat leerlingen met gedragsproblemen de pre-teachingbijeenkomst kunnen verstoren. Pre-teaching in het Leesonderwijs is geschikt voor kleine groepjes leerlingen waar sterk gestuurd wordt op gesprekken en de uitwisseling van kennis tussen leerlingen. Leerlingen die met hun gedrag een dergelijk groepsproces verstoren of onmogelijk maken, hebben waarschijnlijk meer baat bij een één-op-één aanpak.

- **Naamgeving**

Pre-teaching in het Leesonderwijs heeft als doel om te werken aan het opbouwen van achtergrondkennis en woordenschat. Hiermee wordt indirect het begrijpend lezen van leerlingen ondersteund. Zonder bestaande kennis is het heel erg lastig om een tekst goed te begrijpen. Wetenschappelijk onderzoek laat zien dat kinderen die weinig over een onderwerp weten heel slecht in staat zijn om teksten te begrijpen, ook als hun technisch leesniveau goed is (e.g., Hwang, McMaster & Kendou, 2022 & McCarthy & McNamara, 2021). Dat betekent wel dat er in de pre-teachinglessen niet per definitie gelezen wordt, en er dus niet direct aan leesbegrip gewerkt wordt. Vaak zetten pre-teachers aanschouwelijke materialen en video's in om de achtergrondkennis van leerlingen te activeren en verbreden waarmee ze worden voorbereid op een tekst die tijdens de klassikale les centraal staat. Deze vorm van pre-teaching is daarom ook goed te koppelen aan wereldoriëntatie (en mogelijk ook aan andere zaakvakken). De naam Pre-teaching in het Leesonderwijs kan andere verwachtingen wekken. Pre-teaching voor Leesbegrip of Pre-teaching voor Kennisopbouw zouden mogelijke alternatieve namen zijn.

- **Oberservatie-instrument**

Na de eerste training zijn er lesobservaties gedaan bij de deelnemers, waarvoor een observatie-instrument ontwikkeld is. Het observatie-instrument had een tweeledig doel hadden. Enerzijds werden de lesobservaties gezien als een moment van individuele coaching, waarbij het observatie-instrument als hulpmiddel kon worden ingezet om de coaching te structureren. Anderzijds kon het observatie-instrument gebruikt worden om de implementatie van de aanpak door verschillende deelnemers systematisch te kunnen beschrijven. In de praktijk bleek het observatie-instrument voor beide doelen onvoldoende geschikt. De observanten gaven aan dat het observatie-instrument te weinig aansloot bij de diverse manieren waarop pre-teaching in praktijk werd gebracht. Om het observatie-instrument beter te laten aansluiten bij de praktijk zou een ontwikkelingsslag nodig zijn, maar de vraag is of dit wenselijk is. Hoewel de contactmomenten werden gewaardeerd door de deelnemers, twijfelden de expertleerkrachten of ze lesobservaties als vast onderdeel van de training wilden aanbieden (vanwege de aanzienlijke tijdsinvestering). In toekomstige co-creatiesessies zal dit verder besproken worden.

Daarnaast zijn er mogelijkheden tot doorontwikkeling die een bredere hervorming van de aanpak vereisen. Deze ontwikkelingsstappen zijn gericht op de duurzame implementatie van pre-teaching op scholen.

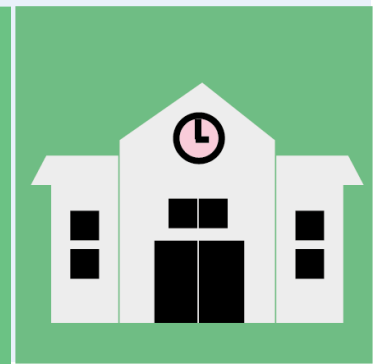
- **Directe betrokkenheid van schoolleiding**

Voor een duurzame implementatie door de garantie van een locatie en tijdstip op het rooster, is betrokkenheid van de schoolleiding van groot belang. De training zou daarom een hervorming kunnen ondergaan waarbij de schoolleiders direct betrokken worden bij de training, bijvoorbeeld door minimaal één trainingssessie in te richten waarin zij leren hoe ze pre-teaching op school kunnen inrichten en stimuleren.

- **Schoolbrede benadering**

Een duurzame implementatie van Pre-teaching in het Leesonderwijs is wellicht kansrijker als alle leerkrachten en onderwijsondersteuners en de schoolleiding tegelijk aan de slag gaan. Op dit moment kunnen individuele leerkrachten en onderwijsondersteuners zich aanmelden voor de training. Deze individuele deelnemer moet zelf de kennis meenemen zijn of haar school in en de randvoorwaardes voor implementatie organiseren. Het zou mogelijk zijn om de training om te vormen naar een training voor een heel team waardoor een team in gezamenlijkheid leert over pre-teaching en in gezamenlijkheid kan gaan nadenken over de duurzame landing van pre-teaching in het rooster.

In 2025 zal het co-creatieteam weer een aantal keer bij elkaar komen om te bespreken hoe de training en handleiding nog verder verbeterd en/of hervormd kunnen worden. Ook de input van deelnemers aan de tweede training zal hierin meegenomen worden.

5. Referenties

- Alemi, M., & Ebadi, S. (2010). The effects of pre-reading activities on ESP reading comprehension. *Journal of Language Teaching and Research*, 1(5), 569.
- Andersson, P. (1987). Schema theory and knowledge frames in reading comprehension. *International Journal of Psychology*, 22(3-4), 251-274.
- Ajideh, P. (2006). Schema-theory based considerations on pre-reading activities in ESP textbooks. *Asian EFL Journal*, 16(2), 1-19.
- Bootsma, M., & Naaijken, E. (2023). Bijna alles wat je moet weten over thematisch onderwijs: kennis, gereedschap, implementatie.
- Chukueggu, C. O., & Umera-Okeke, N. P. Effective Strategies for Activating Students' Background Knowledge in Reading Comprehension. *University of Missouri - Columbia*
- Ciascai, L. (2009). Using Graphic Organizers in Intercultural Education. *Acta Didactica Napocensia*, 2(1), 9-18.
- Cowell, L. S. (2012). Pre-teaching vocabulary to improve comprehension of a narrative text Doctoral dissertation, *Auburn University*
- Gill, S.R. (2008). The comprehension matrix: A tool for designing comprehension instruction. *The Reading Teacher*, 62(2), 106-113.
- Hwang, H., McMaster, K., & Kendeou, P. (2022). A longitudinal investigation of directional relations between domain knowledge and reading in the elementary years. *Reading Research Quarterly*, 58(1), 59-77.
- van Koeven, E., & Smits, A. (2020). Rijke taal: taaldidactiek voor het basisonderwijs. *Boom*.
- McCarthy, K. S., & McNamara, D. S. (2021). The multidimensional knowledge in text comprehension framework. *Educational Psychologist*, 56(3), 196-214.
- Mousavian, S., & Siahpoosh, H. (2018). The Effects of vocabulary pre-teaching and pre questioning on intermediate Iranian EFL learners' reading comprehension ability. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 7(2), 58-63.
- Nair, P. A. S., & Mohd Said, N. E. (2021). The Effect of Graphic Organizer (KWL Chart) on Young Learners' Reading Comprehension in an ESL Setting. *Journal of Language Teaching and Research*, 12(2), 385-394
- Nation, I. S. P. (2001). Learning vocabulary in another language. *Cambridge university*, 10.
- Ogle, D.M. (1986). KWL: A teaching model that develops active reading of expository text. *Reading Teacher*, 39, 564-570.
- Pratama, A. J., Tasnim, Z., & Sundari, S. (2023). The Strategies in Using KWL to Improve the Students' Reading Comprehension Achievement. *EFL Education Journal*, 10(2), 166-178.
- Sinambela, E., Manik, S., & Pangaribuan, R. E. (2019). Improving Students' Reading Comprehension Achievement by Using K-W-L Strategy. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 334, 144-147.

- Snel (2024) Kwaliteitswaaier: Effectief Onderwijs in Begrijpend Lezen. www.platformsamenonderzoeken.nl/wp-content/uploads/2023/01/Kwaliteitswaaier-Effectief-Onderwijs-in-Begrijpend-Lezen-versie-2024.pdf
- Yavuz, A., & Uyanik Balat, E. (2018). The Effect of Pre-Reading Activities on EFL Students' Reading Comprehension and Motivation. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 14(2), 68-83.

